

Local Wisdom Diversity and the Conservation and Management of Natural Resources in the Khamuen Upstream Area in Phu Hin Rong Kla National Park, Nakhon Thai District, Phitsanulok Province

Chot Bodeerat

Public Administration Program, Pibulsongkram Rajabhat University

Supattra Charoenpakdee Bodeerat

Microbiology Program, Pibulsongkram Rajabhat University

Yuvadee Phongrod

Public Administration Program, Pibulsongkram Rajabhat University

Rotsukhon Pradit

Public Administration Program, Pibulsongkram Rajabhat University

Correspondent Author: chotbodeerat@psru.ac.th

Received: May 5, 2019 **Revised:** October 4, 2019 **Accepted:** December 16, 2019

Abstract

The purposes of this study were to collect local wisdom, explore a guideline for managing the diversity of local wisdom, and establish a permanent exhibition on the local wisdom, conservation, and management of natural resources of the Khamuen upstream forest area. Quantitative data were collected from 383 participants and qualitative ones from 40 participants. Instruments for collecting the data were questionnaires and interviews. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results showed that among the local wisdom, the prominent handicrafts were dip-net weaving, Mong's pattern embroidery, Mong's pipe or flute production, Mong's bag weaving, Mong's pizza, and grass flower brooms. Local wisdom management was found at a high level, with the highest mean on the conservation and management of natural resources of the Khamuen upstream forest area, and managing the diversity of the local wisdom focusing on community participation. As for the exhibition, the researchers and the Noen Phoem Sub-district Administrative Organization established a permanent exhibition of the model of local wisdom and the conservation and management of natural resources of the Khamuen upstream forest area.

Keywords: Local wisdom diversity, conservation and management of natural resources

**การศึกษาความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น กับการอนุรักษ์และการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก**

โชติ บดีรัฐ

หลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักราชภัฏพิษณุโลก

สุพัตรา เจริญภักดี บดีรัฐ

หลักสูตรสาขาวิชาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักราชภัฏพิษณุโลก

ยุวดี พ่วงรอด

หลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักราชภัฏพิษณุโลก

รสสุคนธ์ ประดิษฐ์

หลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักราชภัฏพิษณุโลก

Correspondent Author: chotbodeerat@psru.ac.th

ได้รับบทความ: 7 พฤษภาคม 2562 **ปรับปรุงแก้ไข:** 4 ตุลาคม 2562 **ตอบรับตีพิมพ์:** 16 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3) เพื่อสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 383 คน และเชิงคุณภาพ จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ความเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) มภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น ได้แก่ การถักสรวง การปักผ้าลายมัด การทำลู่/แคนม้ง การสานเป้ม้ง การทำพิซซาม้ง และการทำไม้กวาดดอกหญ้า 2) แนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น รองลงมาคือ ด้านแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม และ 3) ในการสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น คณะผู้วิจัยได้ร่วมมือกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม ได้จัดสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับการจำลองภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น

คำสำคัญ : ความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

บทนำ

พื้นฐานของสังคมชนบทไทย ชาวบ้านล้วนอาศัยพึ่งพาป่าอีกทั้งป่ายังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อ ประเพณี ภูมิปัญญาต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานความสัมพันธ์ของชุมชน ชุมชนจำนวนไม่น้อยจึงมีวัฒนธรรมในการดูแลรักษาป่า เช่น รูปแบบความเชื่อเรื่องผีในการดูแลป่าต้นน้ำแบบแผนการผลิต การใช้ทรัพยากร ซึ่งมีความแตกต่างไปตามภูมินิเวศและวัฒนธรรมของแต่ละแห่งเมื่อการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมได้ทำให้ป่าอันเป็นฐานชีวิตของพวกเขาถูกทำลาย ไม่ว่าจะเป็นการให้สัมปทานไม้ การขยายตัวของพืชพาณิชย์ที่ต้องการใช้พื้นที่มากขึ้น การเติบโตของธุรกิจอุตสาหกรรมที่เข้ายึดครองพื้นที่ป่าสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของป่าและของชุมชนอย่างมาก ทำให้ชุมชนจำนวนไม่น้อยต้องดำเนินการรักษาป่าอย่างจริงจังเพื่อให้ระบบนิเวศ แหล่งอาหาร สมุนไพรแหล่งต้นน้ำของชาวบ้านยังคงอยู่ต่อไป จึงจำเป็นต้องยั้งที่ชาวบ้านจะต้องช่วยกันรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในป่าไว้เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนและระบบนิเวศโดยรวม

ชุมชนตำบลเนินเพิ่ม ซึ่งเป็นพื้นที่ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นชุมชนป่าต้นน้ำแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่ป่าต้นน้ำที่มีลักษณะน้ำหลายสายมาไหลรวมกันจึงก่อกำหนดห้วยน้ำขมิ้น สายน้ำเหล่านี้ต่างมีความสำคัญและผูกพันต่อวิถีชีวิตของชุมชนเนินเพิ่ม ต่างก็มีการพึ่งพาสายน้ำนี้อย่างยาวนาน ซึ่งโจทย์วิจัยที่ได้ในครั้งนี้อาจมาจากการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย พบว่า ชุมชนเนินเพิ่มเป็นชุมชนป่าต้นน้ำขมิ้นแห่งหนึ่งที่มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจศึกษา อาทิ การทำไม้ กวาดดอกหญ้า ตะกล้ำ กระเป่าที่ทำมาจากหวาย การทำข้าวหลามมั่ง การปลูกข้าวบนดอย ฯลฯ ตลอดจน ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่ออื่น ๆ ที่สืบทอดมายาวนาน ภูมิปัญญาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการสืบทอดและส่วนใหญ่เป็นการนำทรัพยากรมาจากป่าต้นน้ำขมิ้นมาประดิษฐ์เป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่ามายาวนาน แต่ปัจจุบันนี้ยังไม่มี การรวบรวมภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ค้นคว้า ยังคงอยู่แบบกระเจาตกระเจาย และถ้าสามารถมีการรวบรวมเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้ซึ่งจะเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนป่าต้นน้ำอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น โดยมุ่งเน้นไปที่การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ สืบสานภูมิปัญญาและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวให้ดำรงอยู่ รักษาภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อให้ชุมชนแข็งแรงมีรากแก้ว ไม่ถูกกลืนไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยปราศจากคุณภาพทางปัญญาและความรู้ที่จะอนุรักษ์สิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทำเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาดูงาน ทั้งนี้ได้ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทถือเป็นตัวกลางทำหน้าที่แทนรัฐบาลกลางสำหรับประโยชน์ต่อคนในชุมชนด้านธำรงรักษาการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นที่สำคัญของชุมชน ซึ่งตอบสนองต่อนโยบายรัฐบาลให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการสร้างความมั่นคงทางทุนวัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ สืบสานภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการกระตุ้นหล่อหลอมคนในชุมชนให้หวงคืนสืบทอดวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมให้กลับคืนมา และธำรงรักษาไว้ให้

ลูกหลานและคนรุ่นต่อไปได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาด้วยภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษ พร้อมทั้งร่วมกันสร้างความมั่นคง มั่งคั่งอย่างยั่งยืนของชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม
3. เพื่อสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกจำนวน 8,991 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้มาจากการเปิดตารางของ Krejci & Morgan (ธีรวิทย์ เอกกุล, 2550, หน้า 24) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 383 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) แบบมีส่วนร่วม โดยสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) (กลียา วานิชย์บัญชา, 2542) ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้รู้ในชุมชนเพื่อให้ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านน้ำขมิ้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ภูหินร่องกล้า ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ จำนวน 15 คน
2. กลุ่มชาวบ้านในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าต้นน้ำขมิ้น เพื่อให้ข้อมูลและสังเกตวิถีชีวิตของชาวบ้านในการอยู่ร่วมและใช้ประโยชน์จากป่าต้นน้ำ จำนวน 15 คน
3. กลุ่มบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าต้นน้ำขมิ้น ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ป่าไม้เพื่อให้ข้อมูลจากมุมมองของบุคคลภายนอกเกี่ยวกับกระบวนการจัดการป่าต้นน้ำขมิ้นของชุมชน จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ได้มีการดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎี จากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ

ความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำ ชมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก แบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำชมิ้น

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำชมิ้น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง ระดับมากที่สุด 4 หมายถึง ระดับมาก 3 หมายถึง ระดับปานกลาง 2 หมายถึง ระดับน้อย และ 1 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

โดยเกณฑ์การให้คะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามครั้งนี้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายตาม แนวทางของเบสท์ (Best: 1978) ซึ่งมีเกณฑ์การวัดแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำชมิ้น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 อยู่ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 อยู่ในระดับน้อย และคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 อยู่ใน ระดับน้อยที่สุด

การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) จากผู้ให้ ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อมูลความคิดเห็น เกี่ยวกับการสร้างนิตรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติใน พื้นที่ป่าต้นน้ำชมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 3 ด้าน ผ่านแบบบันทึก การสังเกต คือ แบบตรวจสอบรายการ (checklists) (เลือก หรือไม่เลือก) หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ในลำดับต่อไป

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

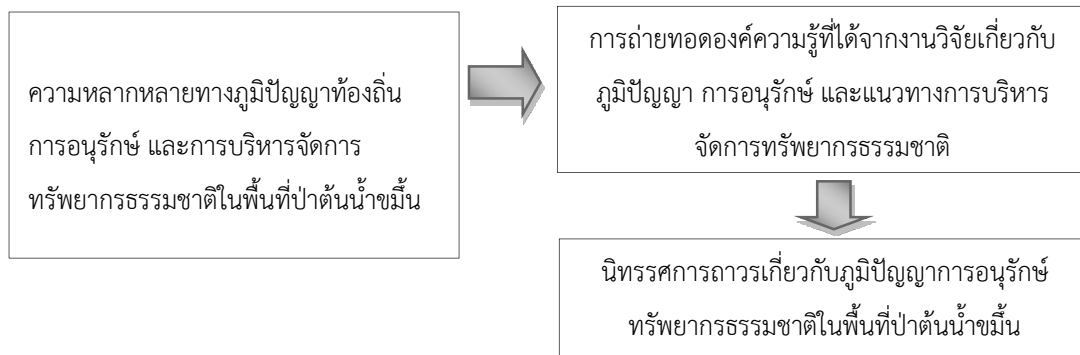
1) ประชุมทีมวิจัยวางแผนการดำเนินงาน 2) ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิจัย 3) สร้างเครื่องมือเก็บ รวบรวมข้อมูล และตรวจสอบเครื่องมือวิจัย 4) เข้าทำความเข้าใจและประสานงานในหน่วยงานในการทำวิจัย 5) รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (แบบสอบถาม) และเชิงคุณภาพ (การสนทนากลุ่ม) 6) วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล โครงการวิจัย และ 7) จัดทำรายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถามจะประมวลผลการวิเคราะห์ลักษณะข้อมูลที่ เก็บรวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ตีความเนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายคุณลักษณะทางประชากร และ ความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำ ชมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ร่วมกับ

วิเคราะห์เพิ่มเติมที่ได้จากข้อคำถามการสนทนากลุ่มว่าการประมวลผลจะใช้หลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยการประมวลผลจากข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มตามประเด็นคำถามที่ตามประเด็นที่ตั้งไว้ เพื่อให้ได้คำตอบที่ตรงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการจัดการป่าชุมชน

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2540 : 6) ได้ให้ความหมายของการจัดการป่าชุมชนว่า หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ การปลูก บำรุงป่า การป้องกันรักษาป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งการใช้ประโยชน์จากป่า หมายถึง การพัฒนารูปแบบและเทคนิคการเก็บหาผลผลิตจากป่าอย่างยั่งยืนและการแบ่งปันผลประโยชน์นั้นและป่าชุมชน จากการศึกษาของโกลบ แพรกทอง พบว่า เป็นคำที่เกิดขึ้นจากแนวคิดพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้ (โกลบ แพรกทอง, 2533 : 77)

1. แนวคิดทางด้านนิเวศวิทยา

แนวคิดนี้ยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ (Ecosystem) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันระหว่าง สิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งประกอบกับเป็นระบบอยู่ภายใต้การเชื่อมโยงที่สร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงและอาศัยอยู่ในระบบนิเวศ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อ ความสมดุลของระบบนิเวศ การจัดการที่จะทำให้มนุษย์อาศัยอยู่ในระบบนิเวศอย่างสมดุล โดยไม่มีการทำลายเป็น ส่วนสำคัญของแนวคิดนี้

2. แนวคิดทางด้านการพัฒนาชนบท

แนวคิดนี้มองกิจกรรมทางด้านป่าไม้เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนเนื่องจากทรัพยากรป่าไม้เป็น แหล่งที่ชุมชนจะพึ่งพิงได้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม เป็นแหล่งไม้ใช้สอยเองในชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจอันเกิดจากประเพณีและความเชื่อ

3. แนวคิดในการกระจายอำนาจ

เป็นแนวคิดในการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่า จากที่เคยดำเนินการโดยภาครัฐให้เป็นการร่วม ดูแลโดยประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนและเน้นการกระจายงานให้หน่วยงานใน ส่วนภูมิภาคสามารถบริการประชาชนได้ตรงความต้องการมากขึ้น

4. แนวคิดด้านการใช้ประโยชน์

ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่อภัยได้ สามารถที่จะได้รับการจัดการ ได้ผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้สอยทรัพยากรในป่า ใช้น้ำเป็นแหล่งน้ำ ฯลฯ ดังนั้นภายใต้การจัดการที่เหมาะสม จะสามารถใช้ประโยชน์แก่มนุษย์อย่างนานับประการ

เสนห์ จามริก และยศ สันติสมบัติ (2536: 64) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขการเกิดและความสำเร็จของป่าชุมชนไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ชุมชนมีความเป็นชุมชนสูง คือ มีรูปแบบและความเข้มข้นของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของชุมชนสะท้อนออกมาในรูปอุดมการณ์ พิธีกรรมที่ยึดถือและร่วมกันปฏิบัติ
2. ชุมชนต้องมีทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อยู่ในสภาพที่ใช้ได้และยังมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการผลิตในภาคเกษตร โดยมีศักยภาพพอที่จะพลิกฟื้นให้คืนกลับมาสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน
3. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น เป็นแหล่งอาหาร เชื้อเพลิงและของป่า เป็นต้น
4. ชุมชนจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาป่า มีความเข้มแข็งและลึกซึ้งมากกว่าการมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น ซึ่งอาจมีเงื่อนไขเกิดจากประเพณี ความเชื่อและการผลิตซ้ำของอุดมการณ์สืบทอดกันมา หรือเกิดจากความจำเป็นในการป้องกันและรักษาระบบนิเวศหรือเกิดการต่อต้านการรุกรานจากภายนอก เช่น การต่อต้านโครงการของรัฐ การแย่งชิงทรัพยากรกับชุมชนใกล้เคียง เป็นต้น
5. ชุมชนต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งที่จะควบคุม รักษากฎระเบียบและสามารถปรับภูมิปัญญาและจารีตประเพณีท้องถิ่น ให้เข้ากับสถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง
6. ชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่มีความรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ซึ่งมักวางบนพื้นฐานของภูมิปัญญาดั้งเดิม จารีตประเพณีและประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันเอง
7. ชุมชนต้องมีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่า ทรัพยากรเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน โดยชุมชนมีสิทธิในการดูแลจัดการและออกกฎเกณฑ์เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนเอง
8. ชุมชนที่สามารถรักษาป่าไว้จะต้องมีระบบมีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ใน 3 ประเด็น คือ หลักการจัดการ วิธีการจัดการ และรูปแบบการจัดการทรัพยากรประเด็นหลัก

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวคิดนี้ถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำผืน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะแนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่พระองค์ได้คำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และตลอดจนเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ซึ่งในส่วนแรกนี้ ตัวอย่างที่พอจะแสดงให้เห็นเป็นสังเขป คือ ป่า 3 อย่าง กล่าวคือ ป่าไม้ 3 อย่างเป็นแนวคิดของการ

ผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านั้นนอกจากเป็นการถือถูลและอำนวยความสะดวก 3 อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้นี้ไม่ว่าจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยความสะดวกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยความสะดวก อย่างที่ 4 ซึ่งเป็นผลพลอยได้

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การศึกษาความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ มีดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำขมิ้น ได้แก่ 1) หมู่ที่ 1 บ้านห้วยดินตั่ง หมู่ที่ 10 บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 15 บ้านห้วยน้ำไซ หมู่ที่ 16 บ้านห้วยน้ำไซใต้ หมู่ที่ 17 น้ำขมิ้น และหมู่ที่ 19 แก่งเทิดพระเกียรติ ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น ได้แก่ การถักสวิง การปักผ้าลายมัด การทำขลุ่ย/แคนม้ง การสานเป้ม้ง การทำพิซซาม้ง และการทำไม้กวาดดอกหญ้า

2. ผลการวิเคราะห์แนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นโดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม ทั้ง 2 ด้าน ผลการวิจัย พบว่า

2.1. ด้านแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม จากตาราง

ตารางที่ 1 แนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ประชาชนมีส่วนร่วมเข้าประชุมเสนอปัญหาและต้องการของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น	3.86	1.063	มาก
2. ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาวិธีการปรับปรุงเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น	3.83	1.114	มาก
3. ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามผลงานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	3.80	0.982	มาก
รวม	3.83	1.053	มาก

ผลวิจัยจากตารางพบว่า แนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.917) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ

ประชาชนมีส่วนร่วมเข้าประชุมเสนอปัญหาและต้องการของชุมชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 1.063) ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาวិธีการปรับปรุงเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 1.104) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ประชาชนมีส่วนร่วมติดตามผลงานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.982)

2.2. ด้านแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม จากตาราง

ตารางที่ 2 แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม

แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการรณรงค์และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น	3.95	0.901	มาก
2. เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการฟื้นฟูพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นให้ยั่งยืน	3.93	0.914	มาก
3. เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนรู้วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น	3.84	0.959	มาก
รวม	3.90	0.924	มาก

ผลวิจัยจากตารางพบว่า แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.924) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการรณรงค์และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.901) เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการฟื้นฟูพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นให้ยั่งยืน ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.914) และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนรู้วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.959)

3. การจัดสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัยได้ร่วมมือกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกได้จัดสร้างแบบจำลองนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญาฯ เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น

สำหรับพื้นที่น้ำขมิ้นมีขนาดความยาว 37.32 กม. อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก แม่น้ำสายนี้หล่อเลี้ยงคนหลายหมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านห้วยดินตั่ง หมู่ที่ 10 บ้านร่องกล้า หมู่ที่ 15 บ้านห้วยน้ำไซ หมู่ที่ 16 บ้านห้วยน้ำไซใต้ หมู่ที่ 17 น้ำขมิ้น และหมู่ที่ 19 แก่งเทิดพระเกียรติ

การจัดสร้างนิทรรศการถาวรโดยจำลองมาจากวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง ด้านวิถีชีวิต ในอดีตนั้นม้งอาศัยอยู่ตามภูเขาอยู่ตามธรรมชาติ ม้งต้องตรากตรำทำงานหนักอยู่แต่ในไร่เท่านั้น ทำให้ม้งไม่มีเวลาที่จะดูแลตัวเองและครอบครัว ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่ของม้งจึงเป็นแบบเรียบง่าย เพราะคลุกคลีกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น ชีวิตประจำวันของม้งคือ จะทำอะไร ทำสวน และหารายได้เล็กน้อยเพื่อจุนเจือครอบครัว ส่วนเรื่องอาหารก็จะเป็นเรื่องเรียบง่าย

ด้านความโดดเด่นของภูมิปัญญา ได้แก่ การทำบั้งใส่ข้าว (ใช้ไม้เอี้ยทำบั้งปลูกข้าว) การทำรุ่งแทงดินใช้ทำหลุมปลูกข้าว การถักสวิง กระทง สะเดาะเคราะห์ การปักผ้าลายม้ง การทำขลุ่ย/แคนม้ง การสานเป้ม้ง การทำพิซซาม้ง (ทำก่อนปีใหม่ 1 วัน ช่าง – น้ำอ้อยใช้โครกตา) ลูกข่าง สะบ้า ทำจากไม้ไผ่มีข้อหรือเชือก หน้าไม้ ใช้ไม้เป็นอาวุธใช้สำหรับล่าสัตว์ การทำเครื่องจักรสาน ยาสมุนไพร หมอผีงั้ม ไม้กวาด

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชาวเขาเผ่าม้ง มีประเพณีและวัฒนธรรมตลอดทั้งความเชื่อเป็นของตนเองสืบมาแต่บรรพบุรุษ เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือประเพณีฉลองปีใหม่ ประเพณีกินข้าวใหม่ม้ง

ด้านศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม ชาวม้งมีการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่บนฟ้า ในลำน้ำ ประจำต้นไม้ ภูเขา ไร่นา ฯลฯ ชาวม้งจะต้องเซ่นสังเวยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านี้ปีละครั้ง

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 3 ด้าน ผ่านแบบบันทึกการสังเกต คือ แบบตรวจสอบรายการ (checklists) (เลือกหรือไม่เลือก)

1. ท่านต้องการให้ศูนย์การเรียนรู้ความหลากหลายทางระบบนิเวศและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนท้องถิ่นพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นเกิดขึ้นในรูปแบบใด

พิพิธภัณฑ์ถาวร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกพิพิธภัณฑ์ถาวร มีจำนวน 160 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 41.8 และเลือกพิพิธภัณฑ์ถาวร มีจำนวน 223 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 58.2 *ห้องแสดงนิทรรศการชั่วคราว* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกห้องแสดงนิทรรศการชั่วคราว มีจำนวน 29 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.6 และเลือกห้องแสดงนิทรรศการชั่วคราว มีจำนวน 354 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 92.4 *ห้องสมุด* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกห้องสมุด มีจำนวน 66 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.2 และเลือกห้องสมุด มีจำนวน 317 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 82.8 *แบบจำลองขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกแบบจำลองขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้ มีจำนวน 11 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.9 และเลือกแบบจำลองขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้ มีจำนวน 372 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 97.1 *หนังสือ/แผ่นพับ/สื่อให้ความรู้* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อให้ความรู้ มีจำนวน 133 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.7 และเลือกหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อให้ความรู้ มีจำนวน 250 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 65.3

2. ท่านต้องการให้ศูนย์การเรียนรู้ความหลากหลายทางระบบนิเวศและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนท้องถิ่นพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นมีอะไรบ้าง

ภาพสถานที่สำคัญที่มีสีสันสมจริง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกภาพสถานที่สำคัญที่มีสีสันสมจริง มีจำนวน 131 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.2 และเลือกภาพสถานที่สำคัญที่มีสีสันสมจริง มีจำนวน 252 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 65.8 *แสง/สี สมจริง* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกแสง/สี สมจริง มีจำนวน 7 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.8 และเลือกแสง/สี สมจริง มีจำนวน 376 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 98.2 *วีดิทัศน์เล่าเรื่องให้ความรู้โดยย่อ* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกวีดิทัศน์เล่าเรื่องให้ความรู้โดยย่อ มีจำนวน 146 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 38.1 และเลือกวีดิทัศน์เล่าเรื่องให้ความรู้โดยย่อ มีจำนวน 237 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 61.9 *โมเดลขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกโมเดลขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้ มีจำนวน 42 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.0 และเลือกโมเดลขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้ มีจำนวน 341 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 89.0 *หนังสือ/แผ่นพับ/สื่อให้ความรู้* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อให้ความรู้ มีจำนวน 253 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.1 และเลือกหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อให้ความรู้ มีจำนวน 130 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33.9 *ของโบราณที่หาดูได้ยาก* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกของโบราณที่หาดูได้ยาก มีจำนวน 115 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.0 และเลือกของโบราณที่หาดูได้ยาก มีจำนวน 268 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70.0 *สินค้าชุมชน* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกสินค้าชุมชน มีจำนวน 134 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35.0 และเลือกสินค้าชุมชน มีจำนวน 249 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 65.0

3. หากมีศูนย์การเรียนรู้ความหลากหลายทางระบบนิเวศและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนท้องถิ่นพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นท่านจะอย่างไร

ไปเยี่ยมชมด้วยตนเอง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกไปเยี่ยมชมด้วยตนเอง มีจำนวน 110 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.7 และเลือกไปเยี่ยมชมด้วยตนเอง มีจำนวน 273 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 71.3 *นำนักท่องเที่ยวไปชม/เป็นไกด์ท้องถิ่น* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกนำนักท่องเที่ยวไปชม/เป็นไกด์ท้องถิ่น มีจำนวน 27 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.0 และเลือกนำนักท่องเที่ยวไปชม/เป็นไกด์ท้องถิ่น มีจำนวน 356 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 93.0 *ช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนไปชม* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนไปชม มี

จำนวน 150 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.2 และเลือกช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนไปชม มีจำนวน 233 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60.8 *เฉยๆ ไม่ทำอะไร* พบว่า มีจำนวน 7 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.8 และเลือกแสง/สี สมจริง มีจำนวน 376 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 98.2 *ช่วยเหลือตามที่ถูกร้องขอ* พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เลือกช่วยเหลือตามที่ถูกร้องขอ มีจำนวน 3 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.8 และเลือกช่วยเหลือตามที่ถูกร้องขอ มีจำนวน 380 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 99.2

อภิปรายผล

จากการสรุปผลของการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น พบว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น ได้แก่ การถักสวึง การปักผ้าลายมั่ง การทำขลุ่ย/แคนมั่ง การสานเข้มั่ง การทำพิซซามั่ง และการทำไม้กวาดดอกหญ้า ถือว่ามีความหลากหลายเป็นอย่างมาก จากผลของการวิจัยได้สะท้อนให้เราได้เห็นถึงมิติของความสัมพันธ์ของชุมชนในชุมชนอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ผูกพันกับธรรมชาติ สะท้อนถึงความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมจารีตประเพณีต่าง ๆ ซึ่งจะเป็รรากฐานในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะการแบ่งปันการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ที่นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนาที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการของคนในชุมชน ที่สำคัญคือ สามารถนำไปสู่การรู้จักหวงแหน อารังรักษา อนุรักษ์ สืบทอด ถ่ายทอดไปยังรุ่นสู่รุ่นอย่างภาคภูมิใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลรัตน์ พรหมสิงห์ และอุทิศ สังขรัตน์ (2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศักยภาพในการจัดการป่าต้นน้ำ เทือกเขาบรรทัดในจังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนนาชุมเห็ดมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ คนกับป่ามีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีวิธีการดูแลรักษาป่าผ่านระบบความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีกระบวนการจัดการทรัพยากรโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ โดยมองเห็นถึงความสำคัญของป่าต้นน้ำว่าหากขาดป่า ขาดน้ำย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ปลายน้ำต่อไป จากการศึกษาวิจัยนี้ทำให้มองเห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำ ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำนั้นจะต้องเกิดจากการร่วมมือกันอย่างเป็นพหุภาคี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้านในชุมชน ที่ควรจะเข้ามามีส่วนในการจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่างบูรณาการเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความยั่งยืน และการจัดการป่าต้นน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. แนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม ทั้ง 2 ด้าน พบว่า

1. ด้านแนวทางการจัดการความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นชุมชนมีส่วนร่วม จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ในรายชื่อที่อยู่ระดับมากคือ ประชาชนมีส่วนร่วมเข้าประชุมเสนอปัญหาและต้องการของชุมชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น

รองลงมาก็คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยดูแลรักษาความสะอาดของพื้นที่ในบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น จากผลของการวิจัย จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ การช่วยกันดูแลรักษา และเมื่อเกิดปัญหาทุกคนก็เข้ามามีส่วนร่วม ไม่เพิกเฉยต่อปัญหา ทุกคนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้ชุมชนมีแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนที่อยู่บนฐานของการบริหารจัดการด้วยตัวเองเป็นหลัก มีการลองผิดลองถูก ดังจะเห็นได้จากความหลากหลายของภูมิปัญญาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น การทำไม้กวาดดอกหญ้า การจักสานตะกร้า กระเป๋ที่ทำมาจากหวาย การทำข้าวหลามมั่ง การปลูกข้าวบนตอย การทำขนมจีนจากข้าวพื้นเมือง การทอดผ้าจากฝ้ายธรรมชาติ การทำอาหารจากจากพืชผักสมุนไพรในชุมชน นับว่าเป็นการสร้างสรรคศักยภาพของผู้นคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งและภาวะผู้นำชุมชนที่เป็นส่วนกระตุ้น ส่งเสริม ผลักดัน ทำให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และเครือข่ายที่จะเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเอกชัย พุ่มดวง (2559) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบของการจัดการความรู้ชุมชน 3 ประการ คือ ผู้นำ ทุนทางสังคม และเครือข่าย 2) การจัดการความรู้ตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ มีชั้น ตอน 5 ชั้น คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ และ 3) กลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ประกอบด้วย ด้วย 3 กลยุทธ์ คือ 1) การพัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยองค์ความรู้ และ 3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ด้านการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น จากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ในรายชื่อที่อยู่ระดับมากคือ เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการณรงค์และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้น รองลงมาก็คือ เทศบาลตำบล/อุทยานแห่งชาติมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าอย่างแท้จริง จากผลของการวิจัยจะเห็นได้ว่า การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นจะเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนได้นั้น หัวใจสำคัญคือ ความร่วมมือของทุกคนทุกฝ่ายที่จะเข้ามาสอดส่องดูแล ส่งเสริม สนับสนุน รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ สร้างโครงการ กิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์และเกิดคุณค่าสูงสุด เพื่อให้ประชาชนได้เกิดการตื่นตัวและตระหนักอยู่ตลอดเวลาที่จะอนุรักษ์ ดูแล รักษา เพราะทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำขมิ้นถือเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีวิตของทุกคนในชุมชน เพราะทุกคนได้ใช้สอยและต่างต้องพึ่งพาอาศัยทั้งในการอุปโภค-บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลรัตน์ พรหมสิงห์ และอุทิศ สังขรัตน์ (2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพในการจัดการป่าต้นน้ำ เพื่อเก็บบรรทัดในจังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนนาชุมเห็ดมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ คนกับป่ามีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีวิธีการดูแลรักษาป่าผ่านระบบความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีกระบวนการจัดการทรัพยากรโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ โดยมองเห็นถึงความสำคัญของป่าต้นน้ำว่าหากขาดป่า ขาดน้ำย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ปลายน้ำต่อไป จากการ

ศึกษาวิจัยนี้ทำให้มองเห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำ ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำนั้นจะต้องเกิดจากการร่วมมือกันอย่างเป็นพหุภาคี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้านในชุมชน ที่ควรจะเข้ามามีส่วนในการจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่างบูรณาการเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความยั่งยืนและการจัดการป่าต้นน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. การสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 3 ด้าน ผลการวิจัย พบว่า

คณะผู้วิจัยได้ร่วมมือกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลเนินเพิ่ม ได้จัดสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับการจำลองภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้น ทำให้เห็นได้ว่า ประชาชนมีความต้องการให้มีการสร้างนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับภูมิปัญญา การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ไม่ว่าจะเป็นแบบจำลองขนาดเล็กที่เคลื่อนย้ายได้ แสง/สี สมจริง และเมื่อเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแล้วก็มีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือหรือความร่วมมือ ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ที่จะทำให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ความหลากหลายทางระบบนิเวศและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนท้องถิ่นพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้น และลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริง จนทำให้เกิดแบบแผนความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัย มีระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การจัดป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่าเป็นรากเหง้าที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นนั้น และการเกิดศูนย์การเรียนรู้ความหลากหลายทางระบบนิเวศและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนท้องถิ่นพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้นจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและจะส่งผลให้คนใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยสร้างสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบที่เกิดจากสังคมภายนอกอย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการส่งเสริมหรือพัฒนาภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นให้ดำรงอยู่และเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่บรรพบุรุษของตนได้สืบทอด ถ่ายทอดไปยังรุ่นสู่รุ่นสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้น เขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเสียงตามสายหอกระจายข่าว การติดป้ายประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าต้นน้ำเขม้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในพื้นที่

2) ข้อเสนอเชิงนโยบาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างทั่วถึง มีการรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์

3) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ในการลงพื้นที่วิจัยควรมีการวางแผนล่วงหน้าและควรมีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือคนในชุมชนที่มีความชำนาญในการใช้เส้นทางและสามารถติดต่อประสานผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ พรหมสิงห์ และอุทิศ สังขรัตน์. (2557). ศักยภาพในการจัดการป่าต้นน้ำ เทือกเขาบรรทัดในจังหวัดตรัง. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 6(12), 1 – 13.
- โกมล แพรกทอง. (2533). *แนวความคิดป่าชุมชน*. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2542). *การวิเคราะห์สถิติ : สถิติเพื่อการตัดสินใจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรภูมิ เอกะกุล (2550). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). อุบลราชธานี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- เสนห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. (2536). *ป่าในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนาเล่ม 1*. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่น.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2540). *การจัดการป่าชุมชน : เพื่อคนและเพื่อป่า*. กรุงเทพฯ : วิวัฒนาการพิมพ์.
- เอกชัย พุ่มดวง. (2559). กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53 ระหว่างวันที่ 3-6 กุมภาพันธ์ 2558 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Translated Thai References

- Akakun Th. (2007). *Research methodology in behavioral sciences and social sciences*. (5th ed). Ubon Ratchathani: Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University. (In Thai)
- Best. (1978). *Developmentally Appropriate Curriculum: Best practices in early childhood education*. (4th ed.) New Jersey: Prentice Hall.
- Cham Rick S., & Santasombat Y. (1993). *Forests in Thailand: Development Guidelines, Volume 1*. Bangkok: Local community institutions. (In Thai)
- Cronbach, Lee. J. (1990). *Essentials of Psychology Testing*. (5th ed). New York: Harper Collins Publishers Inc.

- Phumduang E. (2016). *Indigenous knowledge management strategy for lifelong learning of Khokkoto subdistrict, Muang district, Suphanburi province*. Proceedings of 5th Kasetsart University Annual Conference: Education, Economics and Business Administration, Humanities and Social Sciences. on February, 3 -6, 2015 at Kasetsart University. (In Thai)
- Pragtong K. (1990). *Community Forest Concept*. Bangkok: Royal Forest Department. (In Thai)
- Promsing K. and Sangkarat U. (2014). Potential in Watershed Forest Management: Banthat Mountain Range. Srinakharinwirot Research and Development. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(12), 1-13. (In Thai)
- Sukwong S. (1997). *Community forest management: For people and for forests*. Bangkok: Vivatprinting. (In Thai)
- Vanichbuncha K. (1999). *Statistical analysis: statistics for decision making*. (5th ed.) Bangkok: Chulalongkorn University Printing House. (In Thai)